

direkt till de underliggande tangenterna. Prövningen av de ursprungliga mensurerna, varom man är underrättad genom inristade cirklar i väderlådans pipstock har visat, att den mensur efter vilken mixturkorens pipor utvecklats sig i det närmaste motsvarar oktavförhållandet 1:1.4, en mensur,¹ som fortlöper från förhållandevis trång bas till förhållandevis vid diskant.

Resultatet av denna kortfattade skildring av våra medeltida orglar sammanföres i nedanstående resumé:

1) *Mensur*: Variabel, med märkbara tendenser mot enhetsmensur. 2) *Disposition*: Övervägande trånga principaler (Principal, Oktav, Mixtur), uppblandade med grundbetonade gedacktstämmor. 3) *Arkitektonisk resning*: Vingformade ytterfält, som ge orgelfasaden karaktär av ett medeltida flygelretabel.

Bertil Wester.

¹ Jfr anm. 5, sid. 66.

Vad man bör begära av en ny psalmbok.

Vår psalmbok är den sångbok, som skall brukas vid den allmänna gudstjänsten och andra heliga förrättningar inom vår svenska kyrka. Psalmboken skall i första hand vara gudstjänstens sångbok och varje förändring i densamma bör därför i främsta rummet avse att göra den mera tjänlig för detta syfte.

Mot detta krav torde icke några bärande skäl kunna framställas. Icke desto mindre synes det som om särskilt på senare tid, man vid psalmboksförslagen lagt mera vikt vid att psalmboken skall vara en folkbok än en gudstjänstbok. De sakkunniga, vilka tillsattes med anledning av biskop Eklunds psalmboksförslag 1934 sade sig ha »utgått från den åsikten, att kyrkopsalmboken skall vara en folkbok, avsedd för bruk vid allmän gudstjänst och enskild andakt såväl som vid skolundervisningen.» Det synes icke vara någon tillfällighet att psalmbokens uppgift att vara folkbok sättes främst. Mot den Wallinska psalmboken anförde sålunda de sakkunniga, att denna företräder en litterär smakriktning, som, vilka stora förtjänster den eljes må hava, knappast kan kallas i egentlig mening folklig. Kravet på psalmbokens folklighet underströks under kyrkomötesdebatten i psalmboksfrågan kraftigt av statsrådet Engberg. Han yttrade: »Jag läste med största tillfredsställelse, att granskningsnämnden uttalat det omdömet, att psalmboken är och förblir en folkbok, och om en bok skall vara en folkbok, måste den följa folket i dess liv, vara dess följeslagare under växlande öden.»

Givetvis finnes ingen, som icke önskar, att psalmboken skall vara en folkbok, vilken skall brukas såväl vid gudstjänst som vid enskild andakt

och i skolan. Men det föreligger onekligen en allvarlig fara för att psalmboken icke skall kunna tillfredställande fylla sin uppgift som gudstjänstbok, om folkligheten sättes främst. De s. k. konturerna till ny psalmbok, som framlades vid kyrkomötet och gillades av detsamma synas mig icke ha tillräckligt tillgodosett just de fordringar, som böra ställas på en gudstjänstens sångbok. Jag har därför tillåtit mig att i det följande framställa vissa önskemål om hurudan en psalmbok bör vara för att kunna fylla sin huvuduppgift inom gudstjänstlivet.

1. *Psalmboken skall giva ett äkta och fullt uttryck för vår kristna tro.* I vår psalmbok bör icke finnas utrymme för psalmer som ge uttryck för en fromhet som icke är klart kristet präglad, hur framstående sedan skalden än må vara. Det var tungt vägande skäl, som kontraktsprosten Frölén yttrade om Karlfeldts sång: »Snabbt jagar stormen våra år». »Så utomordentligt vacker», föllo orden, »som denna sång är och så betagande den stämning som däri finnes, och huru väl den än kan ge anledning till allvarliga meditationer, så är den ändå icke en psalm. En kristen på årets sista afton vänder sig icke med sin bön till: »Du makt för vind och skyar», utan han går med sin bön till vår Herre Jesu Kristi Fader». Det obrukbara i den Wallinska psalmboken, varom de sakkunniga tala måste få anses framför allt vara det svagt kristna och rent oevangeliska som finnes där. Det skall bort. Vid gallringen gör man säkerligen klokt i att i regeln beakta biskop Billings under debatten uttalade princip: »Jag tänker inte alls på att det icke skulle vara renlärligt. Jag har en gång för alla sagt, att i fråga om tankarnas ortodoxi bör man inte vara sträng, men så mycket mer med känslans ortodoxi.» Den äkta, ödmjuka fromheten är säkerligen mängen gång ett sannare uttryck för den kristna tron än den av tidens teologiska tänkande präglade rätta läran. Men man får dock icke gå så långt att man i psalmboken tillåter vad som klart står i strid mot evangelisk trosuppfattning. Annars skulle man slå upp dörren på vid gavel för allehanda subjektivistiska påfund. Det eftersträfvansvärda är naturligtvis ortodoxi i både tankar och känsla. Detta synes också ha varit sakkunnigas uppfattning i vad som angår den wallinska psalmboken. Men bland nya psalmer händer det att man emellanåt möter falsk sentimentalitet och tonfall som röja en fromhetstyp som tyckes ha blott avlägsen beröring med vår kyrkas gudstjänstliv. Dylika psalmer förringa psalmbokens värdesåsom psalmbok även om de till synes avse att göra den till folkbok.

2. *Psalmboken skall innehålla de psalmer, som behövas för gudstjänsten.* Varenda präst vet, hur svårt det är att finna lämpliga psalmer för högmässa och aftonsång, ja, hur rent av omöjligt detta understundom är, om man vill strikt tillämpa de-tempore-principen. Evangeliebokens anvisningar äro otillräckliga. Psalmval är, sådan psalmboken nu är, en hel liten vetenskap, vars experter försett oss med psalmvalslistor, av vilka åtminstone en är förträfflig. Men icke ens denna kan alltid lämna fullt lämpliga psalmförslag av den enkla anledningen, att dylika psalmer rätt så ofta saknas. Det synes mig vara ett ofrånkomligt krav på en ny psalmbok, att i denna för varje gudstjänsttext finnes åtminstone någon psalm med mer eller mindre direkt anknytning till en huvudtanke i texten. Den-

na fordran innebär icke att för varje text skall finnas en särskild psalm, då ju många texter äga närsläktat innehåll.

Jag tänker icke på skriftparafraser, rimmade bibeltexter i 1600-talets stil, men på psalmer som anknyta till någon huvudtanke i texten. Det är anmärkningsvärt, hur få av de nya föreslagna psalmerna — med undantag av högtids- och passionspsalmer —, som innehålla en direkt hännyftning på en bibeltext. Det förefaller ibland, som om de vilka haft det nya psalmboksförslaget under förberedelse och granskning rent av förbisett, att det finnes något behov av dylika psalmer. Nu vet jag fullväl, att det råder brist på tillgängligt material inom detta område. Inventering har skett, säger beredningsutskottet och det torde vara sannolikt, att man icke funnit många verkliga gudstjänstpsalmer. Hade man emellertid utsträckt inventeringen utanför svenska kyrkan skulle dock resultatet blivit ett annat. Men huvudintresset synes inte ha varit inriktat på att finna goda gudstjänstpsalmer vare sig nu eller vid föregående psalmboksrevisioner. Detta är icke blott beklagligt utan ett så allvarligt grundfel, att en ny psalmbok icke synes böra antagas, om icke detta misstag rättats.

3. *Psalmboken skall vara uppställd och indelad på sådant sätt som betingas av dess huvuduppgift att vara gudstjänstens sångbok.* Med tacksamhet erkännes, att den uppställning, som gjorts av de sakkunniga, innebär en förbättring. Men den är fortfarande långt ifrån tillfredsställande. Det torde vara fullt riktigt att låta psalmboken få med en huvudavdelning under rubriken Guds härlighet. Men när man såsom i dess underavdelningar finner 1. Guds majestät, 2. Trefaldighetspsalmer och 3. Guds härlighet i Kristus, söker man förgäves efter den logiska indelningsgrunden. Man undrar vilken distinktion, som gjorts mellan härlighet och makt. Man frågar sig om icke åtskilliga av dessa psalmer hellre borde föras till tacksägelsedagen. Att den föga lyckliga beteckningen trefaldighetspsalmer använts i stället för treenighetspsalmer torde väl finna sin förklaring i att denna psalmgrupp i kyrkomötets uppställning 1920 tilldelats Trefaldighetssöndagen. Den andra huvudavdelningen har såsom rubrik Kyrkans högtider. Psalmer saknas här såsom redan nämnts till Trefaldighetssöndagen och tre av de mindre högtidsdagarna. Till högtiderna räknas däremot Kristi förklarings dag samt adventstiden, passionstiden och påsktiden. Redan kyrkomötet 1920 hade i sin indelning räknat passionstiden såsom en högtid. Tydligtvis kan intet allvarligt skäl anföras för att man låter de nämnda tiderna komma under beteckningen högtider. Men att de liksom tvingat sig in bland högtiderna, visar hän på att denna avdelning bort omfatta hela kyrkoårets psalmer. Där saknas nu Trettondetiden och Trefaldighetstiden samt Kyndelsmässan, Marie bebådelsedag och Midsommardagen. Såsom redan nämnts är bristen på psalmer för en del av kyrkoårets tider beklagligt stor. En del finnas dock redan, och det är ett trängande önskemål att de, som ytterligare behövas, eftersökas. De som nu finnas äro undandolda här och var i de följande avdelningarna och kunde utan nämnvärd svårighet flyttas från dessa. Efter avdelningen kyrkoåret borde lämpligen psalmer för olika slags gudstjänster såsom barn-, ungdoms- och

skolgudstjänster, fosterländska högtider, rättegångsgudstjänster och skördefester få sin plats. Nu ha de inrymts under rubriken Det kristna samfundslivet och betecknande nog satts efter avdelningen Det enskilda kristna livet, ett bevis bland många att gudstjänsttanken har fått vika för andra hänsyn. I den tredje huvudavdelningen, Kyrkan och nådemedlen har under underrubriken församlinglivet inrymts bl. a. psalmer för olika kyrkliga handlingar. Märkligt nog ha icke psalmer för jordfästning här medtagits. Indelningen är icke tillfredsställande. Gruppen Kyrkoinvigning omfattar t. ex. en psalm för kyrkoinvigning men två för kyrkogårdsinvigning. Den fjärde huvudavdelningen, Det enskilda kristna livet, är säkerligen från indelningssynpunkt den allra svagaste, vilket kan förklaras därav, att hit samlats alla de psalmer, som icke fått en naturlig placering i de andra till sitt innehåll mera markerade avdelningarna. Själva rubriken kan icke sägas vara lyckligt vald. Många av dessa psalmer kunna icke sägas vara karaktäristiska för det enskilda kristna livet utan äro typiska församlingssånger, även om de diktats i jag-form. Andra åter äro så starkt subjektiva, att det väl måste tagas för givet att de aldrig komma att användas vid en gudstjänst. De äro typiska läsepsalmer för enskild andakt. Dessa ha därför intet direkt berättigande i psalmboken. Men skäl kan dock föreligga att på grund av deras religiösa värde bevara dem så lätt tillgängliga som de äro i psalmboken. De böra emellertid då sammanföras under en rubrik Den enskilda andakten och ställas allra sist i psalmboken tillsammans med starkt subjektiva sånger, som nu återfinnas särskilt under avdelningarna Det kristna hemmet och De yttersta tingen. Berättigade anmärkningar kunna icke blott göras gentemot de sakkunnigas inledning av psalmboken utan även på den ordning, vari de enskilda psalmerna ställts inom de olika avdelningarna, vilket dock här måste förbigås.

4. *Psalmboken bör innehålla psalmer, som äro lagom långa att utan avskärning sjungas vid gudstjänsten.* De sakkunniga ha i åtskilliga fall tagit bort enskilda verser ur en psalm och därvid anmärkt, att en uteslutning torde i vissa fall kunna giva nytt liv åt en psalmtext. Detta må vara sant. Men icke mindre viktigt är, att man därigenom möjligen kan få flera psalmer, som kunna sjungas från början till slut. Ett uteslutande av enskilda verser är emellertid en ömtålig operation, som lätt kan misslyckas. Jag hänvisar endast till N. ps. 528 v. 4 där det stötande »likväl» synes hänföra sig till originalets närmast föregående vers, vilken uteslutits i den svenska översättningen. Endast i undantagsfall torde man kunna lyckats med att göra gamla psalmer lagom långa. Men när det gäller nya psalmer i original eller översättning, bör principen lagom långa psalmer kunna tillämpas, utan att psalmen behöver genomgå prokrustessängens martyrium.

5. *Psalmerna i psalmboken böra så vitt möjligt få en oklanderlig språklig form.* Givetvis måste psalmens innehåll, den andliga och poetiska inspirationen, sättas i främsta rummet. Men den rent verstekniska och språkliga sidan får icke ringaktas. Beredningsutskottet har betonat detta och har föreslagit, att före textens slutredigering specialkunskap på det språkliga området anlitas. De sakkunniga ha gjort mycket värde-

fulla undersökningar rörande språkformerna i den wallinska psalmboken och varianterna i Nya psalmer. De ha därjämte påpekat, att åtskilliga psalmer böra retuscheras eller omarbetas. Medan man måste med glädje anteckna, att avsikten synes vara att endast i nödfall göra språkliga ingrepp i den wallinska psalmbokens psalmer, vill man gärna hoppas, att så väl de bibehållna psalmerna i Nya psalmer som de ur det Eklundska förslaget förordade och de senare föreslagna psalmerna få genomgå en mycket grundlig språklig revision, innan de definitivt antagas. Meningen med psalmbokstillägget 1921 var väl just, att dess psalmer skulle prövas även till sin form. Kanske ingenting i det Eklundska förslaget gjorde ett så beklämande intryck som att Nya psalmer fingo i det stora hela ingå oförändrade i detsamma. De ändringsförslag, som gjordes voro få och icke alltid lyckliga. Lektor Liedgren har i en tidningsartikel yttrat: »Skulle inte den retlighet och motvilja, som dessa enkla sånger och i synnerhet deras melodier framkalla i vissa kyrkligt fostrade kretsar och bland litterärt och musikaliskt bildade kyrkobesökare, kunna i någon mån dämpas genom en allt ibland inför oss själva upprepad erinran om kristendomens egen oansenliga begynnelse. — Behöver inte även en välorganiserad, statsunderstödd och av stigande popularitet uppburen kyrka titt och tätt erinras om sitt genanta ursprung ur den religion, som alltid i princip omfattat de mest föraktade och de mest föraktliga?» Man kan väl förstå denna varma vidhjärtenhet. Men vore det rätt, om vår kyrka nöjde sig med något mindre än det allra bästa när hon skall giva vårt folk dess psalmer. Skall man nöja sig med vad inte är riktigt bra och som man vet kan göras bättre? Jag tror inte lektor Liedgren menat det på det sättet. Jag medger gärna att det finns en viss estetisk kräsenhet, för vilken psalmens religiösa värde endast har sekundär betydelse, och mot den tror jag att vårt kyrkofolk kraftigt reagerar. Men liksom de mest föraktade och de mest föraktliga genom kristendomen förvandlats, så att de upphört att vara vad de förut varit, så får man väl också tänka sig, att kyrkan har såsom uppgift att, aktsam om det liv som må finnas, låta både melodi och text få en form, där innehåll och form sammansmält i ädel enhet. Säkerligen måste en strävan att i gudstjänsten frambara ingenting mindre än det yppersta man förmår vara en ledande princip vid allt psalmboksarbete.

6. *Psalmboken skall vara tidsenlig men dess grundton skall icke vara tiden utan evigheten.* »Ett verkligt tillskott av ny sång» ha de sakkunniga ansett kunna tillföras den offentliga och den enskilda andakten genom de originalpsalmer de förordnat. Nog är det av vikt att vår tids andliga tungomål också får höras i psalmboken. Men viktigast är icke att komma med något nytt utan att det nya är fullödigt. En del nytt är rostigt från födseln. Man märker det på en del Nya psalmer. Man märker det ännu mer på den wallinska psalmboken, där det starkast tidsbetonade har i våra dagar mest bidragit till att göra den otidsenlig. Härmed skall dock icke vara sagt, att psalmboken icke bör innehålla psalmer, där vår tids fromhet funnit sitt tidsbetingade uttryck. Blott detta avses, att den nya sången skall klinga av levande fromhet.

När man sökt att göra sig reda för vad man önskar av den nya psalmboken, frågar man sig själv: kan man efter kyrkomötets beslut den 3 december 1934, våga hoppas på att dessa önskemål bliva förverkligade? På åtskilliga punkter ha tacksamt erkänts värdet av principer, som framställdes, såväl av de sakkunniga som av beredningsutskottet. Men det är inte på alla punkter och inte ens på alla viktiga punkter, som man torde kunna med full glädje instämma. Vad som särskilt oroar är, de att s. k. konturerna till en ny psalmbok, synes ha blivit så fasta hos beredningsutskottet, att en mera radikal förändring av desamma torde kunna anses stå i strid med kyrkomötesbeslutet. De sakkunniga kände sig övertygade om att ett icke alldeles oväsentligt tillskott till den svenska församlingens andaktssång redan nu borde kunna vinnas, utöver vad de sakkunniga framlagt, om mera tid stått till förfogande. Utskottet trodde sig däremot kunna konstatera, att genom det hittills utförda arbetet inventeringen av det förefintliga psalmmaterialet nu fortskridit så långt, att mycken tidigare oklarhet beträffande vilka psalmer, som borde ingå i en ny psalmbok, kan anses avlägsnat. Även de principer, efter vilka psalmboksfrågan synes böra lösas, anser utskottet numera ha fått en klarare utformning. Granskar man de s. k. konturerna och har dessa uttalanden i minnet, kan man lätt få den uppfattningen, att utskottet och kyrkomötet i själva verket ansett den nya psalmboken så gott som färdig, och att vad som fattas endast är den retuschering och bearbetning, som föreslagits. Man blir också betänksam när man finner att kyrkomötet vägrade antaga biskop Billings förslag att till utskottets hemställan tillägga, att resultatet av arbetet i psalmboksfrågan måtte framläggas för kyrkomötet. Man tänker på hur Nya psalmer lämnades till församlingarna att försöksvis brukas och hur nu senast alternativa koraler sändes på liknande sätt till församlingarna utan kyrkomötets hörande. Är det då underligt, om man har svårt att hålla tillbaka frågan: är det meningen att på ett liknande sätt sända ut den Nya psalmboken att brukas försöksvis, efter som utskottet icke hemställde, såsom skedde i andra ärenden, att det fullföljda och slutförda arbetet måtte framläggas för kyrkomötet? Visst kan man få till stånd en ny psalmbok på detta sätt. Kyrkomötets majoritet torde kunna påräknas att döma efter årets debatt. Men det skulle icke dröja länge, innan det kravet komme att framställas allt starkare och starkare: Vi måste ha en psalmbok, som är fullt tillfredsställande för gudstjänstlivet. Revisionsfrågan skulle strax åter bli aktuell.

A. O. T. Hellerström.